

ZPRAVODAJ

č.140

Mnoho štěstí, zdraví a pohody v novém roce 2018

leden 2018

Vychází 3x ročně

Ediční rada Zpravodaje: Jitka Knížková, odp. redaktorka (j.knizkova@centrum.cz),
Zuzana Holancová (holancovaz@gmail.com)

Soňa Neumannová a Dana Velebová

Kresby: Marie Tvrdková

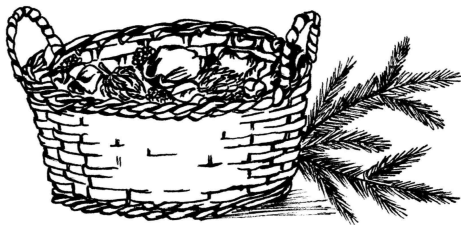
Tisk: Tiskárna J+H, Praha 3

Techn. zpracoval: Jan Heřmánek

Internet: www.czso.cz/hortiklub

Vůně

Člověk jako většina živočichů je nadán 5 smysly, aby mohl vnímat svět kolem sebe. Jedním z těchto smyslů je čich, kterým vnímáme vůně čili úředně pachy. Pro některé živočichy je vnímání pachů v jejich životě velmi podstatné. Matka pozná podle pachu své mládě a ono zase ji. Šelmy podle pachu cítí svou kořist. Bez toho by pošli hladem. Pro nás jsou vůně spíše otázkou libosti, působí na naši psychiku. Některé vůně jsou však kromě toho léčivé, na tom je založena celá aromaterapie. Jistě máte doma i Vy aromalampu, kterou si zapalujete při nachlazení, kašli apod. Nebo jen pro příjemné provonění svého příbytku. Vůně totiž přináší uklidnění a dobrou náladu. I to je pro život důležité. Proto chodíme do lesa, který nás opojí svou vůní. Podobně tak rozkvetlé louky, v létě vůně sena a na jaře voňavý březový háj. Na podzim nám zase les voní houbami, které tak rádi sbíráme. I dřevo samotné nádherně voní. Květiny voní téměř všechny, některé však zvlášť, čímž lákají hmyz, který je opyluje. Mezi ty nádherně vonící patří především růže, levandule, šeřík apod. Ty daly vznik celému voňavkářskému průmyslu. Pyskyřice stromu rodu *Boswellia* známá jako kadidlo, je jednak léčivá, jednak jeho vůně je známá a používá se dodnes. Kadidlo je součástí voňavé látky známé jako purpura, kterou používáme pro provonění domova o Vánocích. Kadidlo bylo velmi vzácné, mělo cenu zlata a dováželo se z jižní Arabie, kde kadidlovník roste (zvláště dnešní Omán a okolí) na Západ do Evropy. To dalo vzniknout *Kadidlové cestě*, která byla první obchodní cestou mezi Východem a Západem.

Někdy spojujeme vůni s určitým prostředím, tak třeba vůně domova, vůně krajiny našeho mládí apod. Právě máme za sebou krásné období vánoční a novoroční. Doufám, že jste ho prožili v pohodě, zdraví, s vůní typickou pro tento krásný čas – s vůní vanilky, jehličí, purpury, s vůní vánočního cukroví, prostě všech vůní svátečních a vychutnávali jste si je ve vašich domovech spolu s vašimi drahými. Přeji vám všem pěkný nový rok 2018.

Soňa Neumannová

Příběhy květin

Žijeme uprostřed přírody, všechno kolem nás od jara do zimy kvete, šumí a mnohdy i vypráví.

Lidský život se skládá z příběhů, zaposlouchejme se někdy i do příběhů květin kolem nás. Leccos jsem slyšela, něco jsem četla, něco mi květiny samy vyprávěly. Ráda bych se s Vámi o tom podělila. Těch legend je víc, bude to spíše na pokračování. Ale na to jsme v našem časopise již zvyklí. Začnu první jarní květinkou – **sněženkou** (*Galanthus nivalis*), zvanou někdy též podsněžník.

Když Pán Bůh stvořil svět a dal mu nejrůznější barvy, barvy mu došly a zjistil, že mu nevyšla barva pro sních. A tak řekl sněhu, aby si pro sebe vybral barvu sám, že mu ji některý z květů jistě rád dá

A tak sních škemral u trávy o zelenou barvu, růži prosil o červenou, byl u fialky pro fialovou, žlutou sháněl u slunečnice, ale nikde nepochodil. Květiny ho odbyly, že se nebudou o svou barvu s nikým dělit. A tak se nešťastný sních rozplakal a začal ubývat. Báł se, že skončí jako vítr, který také nemá barvu a nikdo ho nemá rád. Vtom k němu přiběhla malá skromná sněžěnka a povídala mu: „Kdybys nepohrdl mou bílou barvu, já ti ji dám.“ A sních se zaradoval a od té doby je pro nás bílý. Sních zůstal provždy sněžence vděčný a nikdy jí neublízí, i když kvete ještě za jeho přítomnosti (odtud ten název podsněžník).

Sněženky mám moc ráda, i pro ten příběh. Je to takové malé, krásné nic do dlaně. Je to neklamná známka toho, že už končí zima a přichází jaro. Když kvetou sněženky, už je také slyšet zpívat kosy. Ne nadarmo se jim někde také říká kosí kvítek.

Kdo na jaře spatří kvést první sněžěnku, má si jí prý potřít oči, aby celý rok dobře viděl.

Druhou jarní květinou, o které budeme vyprávět je **narcis** (*Narcissus L.*). Víte, po kom se jmenuje? Tak poslouchejte.

Žil kdysi, kdesi na zemi krásný mladík, který se jmenoval Narcissos. Což o to, byl krásný, ale krásných lidí je na světě víc, ale on byl na svou krásu pyšný. A dá se říci, že byl do sebe zamilovaný. Nikoho jiného nemiloval, jen sám sebe. Odmítl dokonce lásku krásné nymfy Echo, a ta to žalovala králi bohů Diovi a žádala ho o potrestání pyšného mladíka. Narcissos ve své samolibosti vydržel celé dny klečet u studánky a neustále se dívat na svůj obraz na vodní hladině a kochat se svou krásou. Až se mu jednou z toho zatočila hlava a on do té studánky spadl a utopil se. Místo mladíka se ve studánce objevil náhle krásný žlutý trubkovitý květ, který lidé tedy nazvali **narcis** a narcismus se také nazývá lidská samolibost, sebeláska a ješitnost.

Na jaře se také zazelená **vrba** (*Salix*), která také může vyprávět svůj příběh. Je to známá řecká báje o Midasových uších.

Král Midas byl řecký král. Byl to král dobrý a spravedlivý a lid ho miloval. Měl však jeden problém, za který se styděl. Narostly mu dlouhé uši jako oslovi. Aby to skryl, nosil proto dlouhé vlasy. Jednou za rok je však přeci musel trochu přistříhnout. Na to si pozval vždycky holiče, ale aby neprozradil jeho tajemství, po úkonu jej dal hned popravít. Jak jsem již říkala, král to byl dobrý, jen holiči se ho báli a o svůj život proto vždy losovali. A tak jednou padl los na Kubu. To byl ještě mladý chlapec, který bydlel se svou maminkou, vdovou. Když krále ostříhal, šel jako každý holič na popravu. Vtom přiběhla ke králi Kubova maminka, klekla a

prosila za syna: „Mocný králi, ušetři mého syna, nemám už nikoho jiného, kdo by se o mne postaral, můj muž padl za tebe ve válce. Prosim, moc prosím, ušetři ho. Vždyť je ještě mladý, nikomu nic neudělal, nevím, za co má být popraven. Králi, jestli máš nějakou chybu, který člověk je bez chyby, jsi dobrý král, mi tě máme všichni rádi a tvou chybu pochopíme“. Král se nad jejími slovy zarazil a popravu odvolal. Kuba však musel pod přísahou králi slíbit, že neprozradí, co viděl.

A tak se stalo, Kuba žil se svým tajemstvím dlouho, předlouho. Ale těžce to nesl a chřadl. Tak mu moudrá maminka poradila, aby šel k potoku a své tajemství pošeptal mlčenlivé vrbě. Ta mluvit neumí, ta jeho tajemství neprozradí. Tak Kuba poslechl a šel a své tajemství vrbě pošeptal. Ó, jak se mu ulevilo! Jenže u potoka zafoukal vítr, listí vrby se pohnulo a zašumělo a dál šumělo rákosí kolem potoka a dál a dál šumělo celým údolím: "Král má dlouhé oslí uši, král je ušatec". Až se to doneslo samozřejmě i ke králi. Ale král si vzpomněl na slova oné vdovy a uklidnil se a dál moudře vládl svému lidu a lid pochopil jeho tajemství a miloval svého dobrého krále i s jeho ušima.

Stejný příběh zpracoval náš K.H.Borovský, jen jeho král se jmenuje Lávra a jeho příběh je náplní školních čítanek.

Jiný příběh se vypráví o **blatouchu** (*Caltha palustris*)

Je to rostlina z čeledi pryskyřníkovitých, kterou lidé podle velkého lesku květů nazývají „mastné knedlíky“, ale těch lidových názvů má ještě víc. Prý jsou to zakleté dcery mlynářovy. Byla to prý krásná děvčata se zlatými vlasy, ale byly příliš marnivé, věčně stály před zrcadlem a hádaly se, která z nich je krásnější a práce si nevšímalý. Tak mlynář zrcadlo rozbil a myslel si že bude po vzhlížení . Ale nebylo. To víte ženské, hned si věděly rady. U mlýna je přece náhon a nebo stojí mlýn přímo na potoce. A taková vodní hladina je přeci nejlepší zrcadlo a navíc, nedá se rozbít. A tak se dívky dále shlížely v potoce a práce si nehleděly. A to už se mlynář opravdu rozzlobil a dcery proklel. Dívky se svými zlatými vlasy se proměnily v žluté květiny, které se nazývají blatouchy a rostou kolem potoků a vodních ploch. Každé jaro se vzhlížejí ve stříbrné hladině zrcadla, které je věčné, a které jim ochotně sděluje, že ony jsou ty nejkrásnější. Od té doby blatouchy každé jaro lemují naše potoky a říčky a vypadá to, jakoby kolem zlato rozsypal.

Čekanka (*Cichorium*). Byla jedna modrooká dívka, která měla svého chlapce, do kterého byla zamilovaná. Ten však musel na vojnu, ale dívka slíbila, že na něj ráda počká. Vypukla v té době však válka a chlapec v té válce padl. To však dívka nevěděla a stále na něj čekala. Čekala u cesty, kudy se vojáci vraceli domů. Ten její však nešel a nešel. Její modré oči ho marně vyhlížely, až se proměnily v modrou květinu, kterou lidé nazvali čekankou. Její nohy se proměnily v kořeny té rostliny, lidé je vykopávají a vaří z nich kávu (cikorka), která osvěží náš organismus. To na nás působí energie té dívky, která tak vytrvale čekala a nedočkala se.

Růže (*Rosa*). Do čeledi růžovitých (*Rosaceae*) patří velký počet keřů a bylin. Je jich celkem přes 100 druhů. Pro svou vůni a krásu je nazývána královnou květin a také symbolem lásky.

Anglický spisovatel Oskar Wilde nám napsal krásnou, i když smutnou pohádku: "Slavík a růže". Tak se tiše posadte a poslouchejte, já vám ji budu vyprávět.

Jeden mladý student se zamiloval do půvabné dívky, která mu slíbila, že s ním na plese bude tančit, když jí přinese rudou růži. Student celý rozradostněl prohlédl svou zahradu a hledal až do večera rudou růži, ale nenašel. Zklamán usedl a naříkal. Slyšel ho slavík, který se právě probudil ve svém hnízdečku a chystal se na svůj noční zpěv a pomyslel si: „Já o lásce zpívám a on jí trpí“. A přemýšlel, jak by mu pomohl. Oblétl celou zahradu, zeptal se všech růží ještě nerozkvětých, ale zdálo se, že neuspěl. A nakonec se mu ozvala jedna růže, která se ale zdála být suchá. „Já mám rudé květy, ale jarní mráz spálil všechna má poupata, letos nepokvetu. Leda, že bys mě zahřál vlastní krví. Musel by můj trn projít tvým srdcem a tvá krev by se musela vlít do mé mízy a spojit se s ní, tím bych se zahřála a vykvetla bych“. Slavík dlouho nepřemýšlel, hned se rozhodl: „Co je život ptačí proti životu lidskému.“ Sedl si na růži tak, aby trn prošel jeho srdcem a zpíval z plna hrdla píseň o lásce. Tu nejkrásnější, kterou uměl. Jeho krev pomalu tekla do mízy růže a zahřívala ji a na růži rozkvétalo první poupě. Ráno se student probudil, podíval se z okna a spatřil nádhernou rozkvétlou rudou růži. Rychle vyběhl ven, aby růži utrhl, odkopl přitom mrtvého ptáka a pospíchal za svou milou. Ta ho však odbyla s tím, že jí včera večer sousedův syn donesl zlatý šperk a ten je jistě vzácnější než obyčejná růže. A tak student se smutkem v srdci vyhodil růži z okna na ulici a tam ji kočárové kolo přejelo. Student se vrátil smutný domů s myšlenkou, jak zbytečná věc je láska. Raději se vrátil ke studiu a vytáhl tlustou knihu filosofie, aby zahnal myšlenku, zda je zlato opravdu cennější než láska.

Slunečnice (*Helianthus annuus L.*)

Všichni dobře známe písničku, kterou nazpívala kdysi Inka Zemánková – „Slunečnice každý den, otáčí se za sluncem...“. A je to skutečně pravda. Slunečnice je heliotropická, což znamená, že se natáčí k slunečnímu světlu. Rostlina totiž ve svých tkáních ukládá růstový hormon auxin, a proto roste stonek směrem ke světlu. A proč se tak děje nám vypráví následující pověst. Jeden řecký král měl spanilou dceru Klythii, která byla milenkou boha Helia, který řídí zářivý sluneční vůz každý den od východu k západu. Ale jak to někdy bývá - muž se shýbne pro krásnou květinu, utrhne, přivoní a zahodí. A tak opustil Helios svou milenkou a zapomněl na ni. Ale ona nezapomněla a denně ho vyhlížela a čekala, že se zase k ní skloní a bude ji milovat, jak tomu bývalo dřív. A otáčela svou hlavu po slunečním voze. I viděl to otec bohů Zeus, zželelo se mu krásné dívky a proměnil ji v květinu podobou slunci s tmavou skvrnou uprostřed a slunečnice bude navždy otáčet svou hlavu za sluncem, kterého nepřestala milovat.

Krásna slunečnice uchvátila také jednoho slavného malíře – Vincenta van Gogha, který ji několikrát maloval. Její krása nám připomíná slunce a přináší nám vždy dobrou náladu. Ale i užitek – je to výborná pastva pro včely a dává nám i olej.

Jmelí bílé (*Viscum album*) patří do čeledi ochmetovitých (*Loranthaceae*), které jiné zástupce ve Střední Evropě nemá. Roste vysoko v korunách stromů, je stále zelené, jeho bílé bobule (plody) dozrávají v prosinci a připomínají perly. Jmelí znali lidé od pradávna, bývalo talismanem, který je chránil před zlými silami. Sklízelo se pro účtu k němu pomocí rituálních zlatých srpů. Proto možná ta tradice jmelí zlatit. Odborně je popsal v 16 stol. ve svém herbáři Pietro Andreas Mattioli.

Podle legendy bylo jmelí kdysi velkým stromem, z jeho dřeva vyřezal prý sv. Josef kolébku pro Ježíška. O 33 let později strom porazili a ztloukli z něj kříž, na kterém Ježíše ukřižovali. Jmelí se pak hanbou seschlo do malých keříků, jak je známe dnes a žije částečně z těla stromů. Není to však parazit, neboť je zelené a tudíž schopné asimilace. I my stále věříme, že jmelí přináší do našich domovů štěstí a lásku, ale musí nám jmelí někdo darovat, nesmíme si ho koupit sami. Protože nám jmelí přináší lásku, můžeme se pod jeho snítkou beztrestně líbat. Ale pozor! Platí to jen na Štědrý den.

A to jsou všechny pověsti, které já o květinách znám. Znáte-li i Vy nějakou legendu, či povídku, napište nám ji. Potěší nás to, rádi se něco nového dozvíme.

Soňa Neumannová

ZAHRADNÍ ARCHITEKTURA I.

Zahradní architektura je profese zabývající se zahradními a parkovými úpravami se záměrem vytvořit vhodné životní prostředí pro člověka, s vhodnými sociálními, užitkovými a estetickými atributy. Opírá se o systematický průzkum stávajících sociálních, ekologických a dalších místních podmínek, procesy v krajině a navrhuje zásahy tak, aby přinesly požadovaný výsledek. Úpravy v rámci zahradní architektury jsou mimo přírodních podmínek obvykle dále modifikovány řadou zásadních a někdy i protichůdných faktorů, jako je například přání zadavatele a ekonomické limity.

Zahradní architektura je podoborem vědního oboru sadovnictví, který zahrnuje i sadovnické školkařství, arboristiku a další obory.

V některých státech a oblastech, jako je Ontario (Kanada) nebo Santa Barbara (Kalifornie), musí být všechny návrhy pro veřejný prostor přezkoumány a schváleny licencovanými zahradními architekty. Krajinářští manažeři využívají své znalosti procesů krajiny k dlouhodobé péči o rozvoj krajiny. Často pracují v oblastech lesnictví, ekologie a zemědělství.

U nás jsou úkony v zahradní a krajinářské tvorbě rovněž veřejnoprávní činností. Dle zákonné úpravy stavebního zákona jsou vybranými činnostmi ve výstavbě, kterou smějí vykonávat jen a pouze autorizované fyzické osoby. Erudici a kompetence autorizovaných osob přezkoušuje Česká komora architektů a vede jejich veřejné rejstříky.

Zahradní architekt Prof. Ing. Ivar Otruba CSc. definuje pojem „zahradní architektura“ jako profesi architektonické tvorby a obor umělecké činnosti, jehož hlavním posláním je utváření formací z přírodních prvků při spolupůsobení výtvorů stavebních, technických a výtvarně architektonických. Pojem „krajinařská architektura“ řeší problematiku krajiny v širokých souvislostech. Americká společnost krajinařských architektů (ASLA – American Society of Landscape Architects) nabízí následující definici a aplikaci povolání zahradní (krajinařské) architektury:

„Krajinařská architektura je povolání, které se týká uměleckých a vědeckých principů výzkumu, plánování, navrhování a řízení přírodních i vytvořených prostředí. Praktikanti této profese používají kreativní a technické dovednosti a vědecké, kulturní a politické znalosti v plánovitě uspořádání přírodních a konstrukčních prvků na pozemku v zájmu správce a k zachování přírodních, konstrukčních a lidských zdrojů. Výsledné prostředí má sloužit k užitečnému, estetickému, bezpečnému a příjemnému použití. Tváří v tvář rostoucí naléhavosti ekologických problémů, kterým čelí lidská společnost, je třeba udělat více, než se udržet na Zemi, je třeba ošetřovat, zlepšovat a řídit životní procesy na planetě a zajistit integritu a sílu globální krajiny, která je spojuje“. Deklarace ASLA o životním prostředí a rozvoji – leden 1993.

Zahradní architektura je nejen uměleckým, ale i technickým a vědním oborem, jehož podstatou je práce s prostorem, terénem, rostlinným materiálem a doplňky. Je vědou, která pracuje se znalostmi mnoha oborů, zahrnující poznatky věd jako je botanika, zahradnictví, výtvarné umění, architektura, průmyslový design, geologie a vědy o Zemi, environmentální psychologie, geografie a ekologie. Do aktivity krajinařského architekta se mohou zahrnovat práce na vzniku veřejného parku i dálnice, návrhy obytných zón i návrhy občanské infrastruktury a začleňování velkých ploch lesů do krajiny, nebo rekultivace krajiny zničené důlní činností nebo skládkami. Zahradní architekti pracují na všech typech staveb a vnějšího prostoru jakkoliv malého nebo velkého, ve městech i na venkově, integrujíce zásady ekologie udržitelného rozvoje.

Jedním z prvních propagátorů termínu zahradní architektura (landscape architecture) byl významný architekt druhé poloviny 19. stol. Humphrey Repton, zavádějící tento termín jako označení pro styl anglického parku, ale také prostě pro vhodnou úpravu okolí budov i úpravy krajiny ve vhodném stylu. K zahradní architektuře napsal: „Znalost malování nedostačuje bez znalosti zahradnictví. Na druhé straně pouhý zahradník, bez schopnosti malovat, bude zřídka schopen vytvořit správnou představu efektů před tím, než jsou přeneseny do výsledku. Tato schopnost předvídat efekty, tvoří mistra v každém odvětví vznešených umění, ale může být jen výsledkem správného oka, připravené koncepce a plodem vynalézavosti, kterou mistru přidává až praktická zkušenost. Umělec musí být kompetentní v znalostech mapování, mechaniky, hydrauliky, zemědělství, botaniky a všeobecných zásadách architektury“.

Synonyma:

krajinářská architektura
zahradní a krajinářská architektura
zahradní design
sadovnická tvorba
sadovnická projekce
sadovnická realizace

Pro období před rokem 1800 byly dějiny zahradních úprav do značné míry územním plánováním a zahradní architekturou pro zámky a paláce královského majetku, církevních komplexů a vlád. Příkladem je rozsáhlá práce André Le Notre pro francouzského krále v paláci Versailles. První poznámku o krajinářství (landscape) uvedl Joseph Addison v roce 1712. Termín „krajinářská architektura“ byl údajně vynalezen Masonem v r.1828 a byl nejprve používán jako profesionální titul F.L.Olmstedem v r.1863. V roce 1899 byla založena americká společnost krajinářských architektů (ASLA) a v roce 1949 Mezinárodní federace krajinářských architektů (IFLA).

U nás obor krajinářská architektura prochází od konce 19.století do dneška složitým procesem sebeurčení. Nekončící hledání svého vlastního názvu budiž toho důkazem. Ačkoliv František Thomayer bývá považován za prvního českého zahradního architekta, on sám holdoval především dobovému pojmu sadovnictví, případně krasosadovnictví. Tento pojem užíval ve svých listech z německé praxe i Josef Kumpán (Zpravodaj č.126), ačkoliv právě jemu je přisuzováno zavedení a popularizace pojmu „zahradní architekt“.

Vzniká tak generační schizma zahradních architektů a sadovníků, které se stane hlavním rysem oboru po celé 20.století.

Slovní spojení ‚zahradní architekt‘ se stává velmi atraktivní značkou oboru a např. Bohumil Ducháč Vyskočil (zahr.architekt u Vaňka) mu přisuzuje působnost „ parky, zahrady, hřiště, hřbitovy, koupaliště, ale i zahradní města a kolonie, zelené pásy a výstaviště“ (1934).

V roce 1942 Bohumil Kavka rozděluje sadovnictví na dvě odvětví - Sadovnictví krajinářské a Zahradní architektura. V podstatě marně. Sice se sadovnictví dává více cestou technologickou a zahradní architektura spíše kompoziční, nicméně schizma úspěšně trvá. V 90 letech nepřichází zlom, nicméně Zahradnická fakulta v Lednici se postupně zřiká relikvů pojmu sadovnictví a objevuje pojem „Zahradní a krajinářská architektura“, který se snaží konvenovat s mezinárodními označeními „Landscape architecture“ a „Garden design“. Při vši smůle do hry ještě vstupují výrazy „tvorba“ a „krajinná“, které různě používají občanská sdružení, instituce i komerční sektor. V rámci plurality kompetice mozkového trustu ČZU v Praze a VoŠZa v Mělníce křísí pojem sadovnictví v různých kontextech. Jediný konzistentní postoj k názvu dotčeného oboru zaujala komunita architektů, kteří na fakultách i leckdy v praxi používají ve shodě s platnou legislativou prakticky výhradně pojem „krajinářská architektura“. S ohledem na velmi slabou pozici tohoto pojmu v občanské společnosti lze očekávat, že tradiční český „zahradní architekt“ zůstane nadále bestsellerem. Zřejmě to bude i tím, že

autorizovaných osob je v branži zhruba desetina a zmatení pojmů umožňuje projektantům i školám působit ex lex.

Použité výrazy: schizma – rozkol, rozštěpení
environmentální – týkající se životního prostředí, vnější podmínky pro život
arboristika – odborná péče o dřeviny
kompetice – soutěžení, rivalita
ex lex – mimo zákon

J.Knížková

Čerpáno z:

Zahradní architektura (Wikipedie)

I.Otruba,2002 : Zahradní architektura pro střední a vysoké školy

Václav Cílek : Res rustica bohemica – úryvky z knihy

Nikdy bych se nepustil do textu o zahradě, kdyby mně k němu nevyzvala americká fotografka Morna Livingstone okouzlená jihočeskými zahrádkami. Kdybyste měli pocit, že se chvílemi zabývám úplně triviálními a jindy složitými záležitostmi, tak to je prostě tím že, píše jak pro amerického tak i pro českého čtenáře. Myslím, že v zásadě existují dva důvody, proč se zahrádkami a ovocnými sady zabývat. Ten první spočívá v poznání staré kultury, kde strom či květ nese podobnou krásu jako obraz v muzeu. Stromy jsou sochy a květy jsou působivé barevné skvrny. Při dotyku s hlínou se člověk nějak automaticky napojuje na dlouhé generace předků a přejímá jejich postoje. Jde to i přes stromy, jenom obilí je v poslední době tak bezradné.

Filosofie zahrádek je protimluv. Velké zámecké zahrady vyžadují velká a ušlechtilá slova, abychom zdůvodnili, proč jsme majestátu přírody rázně ukázali, kdo je tady pánem. Tam je možné, dokonce nutné, posadit se na lavičku, prohlížet si umně vytvořenou scénérii a obdivovat něco, co není - stejně jako každé jiné umění - přírodou. Některé zahrady, zejména francouzského typu, to dotáhly tak daleko, že s přírodou mají společnou jenom zelenou barvu a zbytek je krásný klam, upřímná faleš a estetická manipulace. Zahrádka je jeden z možných a docela pracovních způsobů, jak získat jídlo. Je pravda, že nás učí pokoře a spolupráci s přírodou, ale bez těchto lekcí bychom se nejradyji obešli.

Filosofie je způsob, jak vykládat svět. Jejím základem je reflexe skutečnosti. Jenže zahrádku máme proto, abychom se najedli a potěšili květinami a ne proto, abychom se stali lepšími lidmi. Nakonec se to nejspíš stane, ale bude to důsledek toho, že zahrádka má schopnost ničit naši pychu a pánovitost. Můžete potkat sebevědomého ekonoma, ale málokdy potkáte arogantního zahradníka.

Skutečně dobrý zahradník se nemůže zabývat sám sebou, protože musí mít oči a ruce otevřené k půdě, počasí a rostlinám. Když budete na rostliny křičet, tak si moc nepomůžete. Zahradníci sice proměňují krajinu a stávají se pány stromů

a květin, ale i rostliny velmi nenápadně mění zahradníka na jinou bytost. Svou roli v tom musí hrát věčně plynoucí oblaka, které celý den kvůli slunci a dešti sledují, protože zahradníci ze skleníku jsou odlišní a mívají tendenci k industrializaci svého i rostlinného života. Říká se, že duše předků sídlí ve starých stromech, ale i v duši starého zahradníka nalezneme malý, ale velmi starý zářivý strom. Znal jsem člověka, který v sobě nosil jelena. Některé ženy budí dojem, že mají květinovou duši. České slovo „zahrádka“ znamená podobně jako ve většině indo-evropských jazyků „malá ohrada“, ale nejedná se zde ani tak o velikost, jako o funkci. Zahrádka je něco jako květinové a potravinové prodloužení vlastní bytosti.

Mičurin, Burbank a Böhm

Jedna z kdysi slavných, ale dnes skoro zapomenutých zahradnických postav byl Ivan Vladimirovič Mičurin, který proslul pokusy s ovocnými dřevinami a léčivými rostlinami. V roce 1903 se mu podařilo zkřížit planou sibiřskou hrušku z Usurijského kraje s francouzskou odrůdou. O jedenáct let později mohl s uspokojením konstatovat, že nová odrůda má dobrou chuť a zvládne i mrazy až -36°C . Mičurin podobně jako v Kalifornii Luther Burbank sbíral divoké rostliny i staré odrůdy, křížil je a snažil se vypěstovat nové druhy, které by mohly růst i v suchých či horských podmínkách. Myslím, že se k jejich téměř uměleckému dílu ještě budeme vracet, i když se neustále objevují nové geneticky modifikované druhy užitkových rostlin. Mnoho tradičních vyšlechtěných odrůd totiž téměř nepotřebuje ošetřování.

V českém prostředí má podobný význam i osud jako Mičurin či Burbank zahradník Jan Böhm, který v malém jihočeském městečku Blatná pěstoval růže. Ocenění a uznání získával na těch nejprestižnějších mezinárodních výstavách. V Blatné každoročně rozkvétalo až milion růží.

Böhm se s Mičurinem seznámil patrně přes svého otce, rovněž zahradníka. V roce 1923 od něj získal zásilku růží. Oběma šlechtitelům se přitom nejednalo jen o květy, ale také o jedlé plody s vysokým obsahem vitamínů či s listy, ze kterých se daly připravit léčivé čaje. O několik let později přivezl Böhmovi od Mičurina sovětský velvyslanec 200 druhů a odrůd ovocných stromů s prosbou, aby vyzkoušel, jak budou snášet středoevropské klima. Mnohé druhy přežily i těžkou zimu 1928/29, kdy nejnižší teploty dosáhly až -42°C . Ve válečných letech se věnoval i šlechtění a křížení různých rostlin jako potravin. Böhmovo zahradnictví bylo v roce 1948 znárodněno a většina odrůd zanikla jako mnoho dobrých a prospěšných věcí té doby.

Zlatou dobu českého a moravského zahradnictví je možné vymezit dvěma stoletími mezi rokem 1752, kdy Marie Terezie vydala zahradnický řád a rokem 1948, kdy došlo ke znárodnění velkých soukromých podniků. Přesto se i po druhé světové válce zahradnictví věnovaly statisíce lidí a řada pomologických a šlechtitelských institucí. Mnozí z nich nepřečkali globalizační úder, kdy se načas zdálo, že je lacinější potraviny odněkud dovést, než si je sám vypěstovat. Jak vypadala péče o ovocné stromy je nejlépe vidět z nařízení císaře Františka I.

(1768-1835), který nařídil svým schönbrunnským zahradníkům, aby zdarma dodávali rouby do vrchnostenských zahrad. Odtud putovaly vyšlechtěné odrůdy k učitelům a farářům a od nich do venkovských sadů.

Umělci a zahrady

Nechci psát seznam malířských děl, ale zastavit se u několika z nich. Kontext je většinou jednoduchý. Malíř byl chudý, žil rodinným životem, cítil krásu, barvu a poezii a také nesnášel salóny, velké myšlenky, státní aparaturu a přelomové okamžiky světových dějin. V roce 1850 maluje Gustave Courbet jabloňový sad svého otce. V popředí vidíme pár kvetoucích jabloní a prostý dům. Na obzoru se zvedají příkré stráně vápencové plošiny, takže máme pocit malého, vysokou zdí neobehnaného ráje v poloviční divočině. Květy jabloní nejsou přehnaně zvýrazněny, obraz by fungoval i bez nich.

Camille Pissaro (1867) maluje zahradu v Pontoise jako otevřenou travnatou plochu s několika zeleninovými záhony. V pozadí vidíme vesnici a svah s dlouhými pásy plužin. Na zahradě je pozoruhodné, že podle nízké trávy máme dojem, že záhony se po zahradě mohly stěhovat a podle potřeby zkracovat či prodlužovat, zatímco na místě dřívějších záhonů půda odpočívala. Přesouvání záhonů rovněž omezuje škůdce, se kterými zemědělci v předchemických dobách sváděli kruté boje například pomocí pelyňkového odvaru. Pissaro dlouhá léta zahradničil v Eragny-sur-Epte, ale v pozdějším díle pozorujeme typický impresionistický odklon od zelí a kapusty směrem k barevným rostlinám. Nicméně rustikálních motivů si natolik vážil, že obraz dvou venkovanek na pozadí zeleninové zahrádky odmítal prodat a daroval jej své ženě.

Významným zahradníkem byl Claude Monet, který v Argenteuil vybudoval propracovanou květinovou zahradu i s jezírkem s lekníny. V roce 1873 jej na rovněž slavném plátně zachytil Auguste Renoir. Monet v klobouku a modré blůze bedlivě pozoruje květiny a štětce drženým za vzdálenější konec (to je typické i pro většinu kaligrafických škol, protože lépe přenesete záchvěv myslí) zaznamenává barevnou skvrnitost. Nemůžeme se ubránit dojmu, že kdyby Monet přišel k hotovému – k zasazeným květinám někde v parku, tak by jeho malba nebyla tak transcendentní, jako když si rostliny vypěstoval sám. Spjatost Moneta se jeho zahradou pociťovali i jeho další návštěvníci. Manet jej namaloval, jak zalévá květiny.

Renoir sám se nevyhýbal alegorii zahrady jako stánku Venušině, do které podobně jako mnozí umělci dřívějších staletí umísťoval zamilované páry. Podle řady obrazů se zdá, že zahrada se výborně hodí k přemlouvání nerozhodné ženy. Zachycoval však i svoji ovocnou a květinovou zahradu s ženou Alinou a synem Pierrem. Obrazy naznačují, že zatímco chudý impresionista maluje i zeleninu, tak bohatší impresionista se věnuje květinám, které používá jako tvárný model a zeleninu kupuje na trhu. Pokud bychom tento floristicko-ekonomický model umělecké domácnosti použili na Vincenta van Gogha, tak jeho chudobu vnímáme

na malbách prostých zahrad u Nuenen, Arles (Maison de Santé) nebo hrábí opřených o strom v ovocném sadu v Arles.

Dlouho bychom mohli pokračovat a sledovat svědectví obrazů, dopisů a vzpomínek malířů. Pierre Bonnard si zamiloval zahradu v Le Cannet na Riviéře. Na domě a v zahradě nedaleko Aix pravidelně pracoval i Paul Cézanne. U Gaugina však máme pocit, že maluje svoji rodinu v zahradě jen proto, že je zde větší stín. Renoir říkal, že malování ztíší mu dává větší svobodu k experimentování, než by si mohl dovolit u postav. Lépe se mu hledají nové barevné postupy. I my víme, že je jednodušší experimentovat s tulipány než s kočkou. Edgar Degas miloval venkovský dům a zahradu svého přítele Paula Valpinçona. Je zvláštní dobrodružství všimnout si, jak rozdílně vnímá rostliny expresivní Emil Nolde a symbolistní Odilon Redon. A to jsme nehovořili o Maxu Slevogtovi, Maxu Liebermannovi, Lovis Corinthovi, Edouardu Vuillardovi či Henri Matissovi. Podstatné však je, že z jejich barevných zahradních maleb máme pocit dobrého života. Bez květin by byl chudší.

Zahrada jako osud

Jeden z nejpozoruhodnějších popisů zahrady či v tomto případě malého zámeckého parku nalezneme v Kronice Vrchotových Janovic, kterou v roce 1934 začala psát hraběnka Sidonie Nádherná. Technicky vzato se už jedná o jiné téma, ale nenašel jsem lepší příklad vztahu, který jsem víckrát pozoroval – zahrady, jež se stala součástí duše a tím i osudem. Myslím, že to je tím, že stromy rostou a zahrada stárne, takže se vyvíjí společně i se zahradníkem. Zahrady se dobře hodí ke vzpomínkám, protože tiší bolest tím, že pomíjí a přitom trvá.

Sidonie Nádherná (1885-1950) sice ráda cestovala, ale většinu svého před-exilového života prožila ve Vrchotových Janovicích. Její bratr Johannes se staral nejenom o statek, ale také udržoval styky s řadou umělců, jako byl Max Švabinský a později Reiner Maria Rilke. Sidonie se s Rilkem seznámila již v roce 1906 v ateliéru sochaře Augusta Rodina v Meudonu u Paříže. Rilke jí vyprávěl, že Rodin bývá smutný, protože jeho umění není příliš uznáváno a on musí dělat portrétní busty. Není vyloučeno, že jméno Rodinova sekretáře, pana Rilkeho, si tehdy Sidonie vůbec nezapamatovala. Její bratr však byl uchvácen jeho poezií, takže pozval Rilkeho v listopadu roku 1907.

Rilke popsal cestu své manželce Kláře slovy o krásné, odpolední, naivní krajině... „ A byly to Čechy, jaké jsem znal, zvlněné jako lehká hudba a náhle se zjevívší za svými jabloněmi, ploché, téměř bez obzoru a rozdělené poli a stromořadími jako lidová píseň od refrénu k refrénu.... A najednou člověk ze všeho vyklouzl (jakoby jel na člunu splavem) a byl to park, starý park a přicházel k člověku docela blízko....“

Teprve v roce 1910 se Sidonie s Rilkem víc spřátelila. Šli spolu do zeleninové zahrady a Rilke jí předčítal Hölderlina. Deníkové záznamy popisují procházky kolem rybníků a četbu – čínské básníky a Adalberta Stiftera. Tehdy se Sidonie do

Rilkeho zamilovala, ale on za několik dní odjel. Další roky si psali. Poslední Rilkův dopis je datován 21. ledna 1926 ze sanatoria Val-Mont sur Territet. Zve ji k návštěvě, ale místo toho přišel konec. Rilkeova smrt Sidonii na čas zlomila. Měla pocit, že ztratila všechno.

Pustila se do práce, začala zvelebovat dům a zejména park. Píše: „Hovořím-li tak obsáhle o našem vztahu k parku, děje se tak proto, že v našem společném životě sehrál významnou roli a zůstává i nadále mojí jedinou útěchou“. Stanovuje si neodvolatelný program pečovat o park se všemi zázraky stvoření a připadá jí to „ve jménu ducha důležitější než veškerý hanebný intelektuální provoz, z něž se i Bohu tají dech“ (1934). Dvacet let se vídala s Karlem Krausem, který za ní zajížděl do Janovic a parku věnoval několik básní. V jednom dopise jí napsal: „*Kdo vidí můj park, vidí mi do srdce*“. Kraus se v té „době německé hanby“ věnuje rukopisu „Třetí Valpuržině noci“.

Sidonie Nádherná zůstala na zámku do roku 1943, kdy jej zkonfiskovalo jako součást nově budovaného výcvikového prostoru vojsko SS. Tehdy ze svého domova v nedalekých Netvořicích musel odejít i můj dědeček a otec a nikdy na to nezapomněli. Zámek byl vyrabován. Sidonie přežila válku v domku ve Voračicích, kde ani nebyla elektřina. V roce 1949 ilegálně přešla přes hranice a odešla téměř bez peněz do Londýna. Zde opisuje Rilkeho dopisy. Originály se jí podaří prodat Yale univerzitě za báječnou částku 450 dolarů. Krátce nato 30. září 1950 umírá. Pohřbena je v Denhamu^{*)}. Kdo vidí do janovického parku, vidí do srdce nejenom jí, ale také Karlovi Krausovi a Reineru Maria Rilkemu. Místo exegese třetí elegie z Duina je přínosnější projít se parkem (či možná kterýmkoliv jiným parkem) a zkusit nalézt Rilkeho nejdražší posvátné místo, které Sidonie Nádherná pod tlakem doby nedokázala ochránit.

Vybrala Z.Holancová

**) Dne 25. května 1999 byly její ostatky převezeny z Anglie na rodinný hřbitov v zámeckém parku ve Vrchotových Janovicích, kde již byli pohřbeni její rodiče a bratři. Původní hrob i s náhrobní deskou ovšem na přání denhamského hrobníka zůstal v Anglii.*

Blahovičníky jen samé blaho nepřinášejí

V některých zemích tropů a subtropů vedl nedostatek dřeva jejich vlády k tomu, že daly zelenou k výsadbám plantáží rychle rostoucích blahovičnicků rodu *Eucalyptus*. Nyní se ale ukazuje, že to bylo špatné rozhodnutí, které vedlo ke značné ztrátě druhové rozmanitosti. A navíc masivně rostoucí zeleň začala vysávat z půdy vláhu, takže v ohrožení jsou tam i zdroje vody. Všechny stromy za hranicí 30 m od vodních toků se proto musí podle nového nařízení vykácet. Tím se ale obnaží půda a nastane nebezpečí eroze.

Tak jak z toho ven?

KLUBOVÝ ŽIVOT

PROGRAM PŘEDNÁŠEK - JARO 2018

- 3.2.2018** 9⁰⁰ hod - Ing. Jana Kolková: Nový venkov, satelitní osady u měst a obcí a zahrady
13⁰⁰ hod - Ing. Vlasta Petříková: Jižní Amerika – cestování a příroda
- 3.3.2018** 9⁰⁰ hod - RNDr. Eva Smržová: Sukulenty
13⁰⁰ hod - Martin Rak: Krajina ve fotografii
- 24.3.2018** Jarní setkání
9⁰⁰ hod - Přednáška: Ing. Ondřej Fous: Zahradničení za 1. republiky
Po skončení přednášky navazují Klubové zprávy, aj.

SEKCE ARANŽOVÁNÍ

Jarní aranžování se koná **20.3.2018** od 16⁰⁰ hod. v Rokycanově ul.č.15. Budeme vytvářet velikonoční závěsnou dekoraci. Co s sebou: lepicí pistoli, nůžky, zahradnické nůžky a dle možnosti přírodní lýko. Přízdoby budou zajištěny, ale vlastní invenci se opět meze nekladou.

D. Velebová a M. Tvrdková (732 213 680)

JUBILEUM

V prvním čtvrtletí roku 2018 se dožívají kulatých narozenin přátelé:

Werner Adolf (14.1.)
Mestková Libuše (20.3.)
Zunová Jaroslava (3.4.)

Hortiklub jim přeje všechno nejlepší, hodně zdraví a spokojenosti do dalších let.

* * * * *

Ylang-ylang - květ květů

Nejen kosmetika a aromaterapie používá olej ylang-ylang. Pojďme se podívat, co to vlastně je.

Olej se získává parní destilací z čerstvých květů stromu kananga vonná (*Cananga odorata*) známá pod domorodým názvem ylang-ylang. Jméno je odvozeno od tagalského ilang = divočina, či ilang-ilan = vzácný, nepřesný překlad nebo spíše název je květ květů.

Je to tropický strom snad původem z Filipín a Indonésie, pěstovaný v Polynésii, Melanésii a Komorských ostrovech. Je to rychle rostoucí strom z čeledi láhevnikovité (*Annonaceae*).

Uvádí se, že jeho roční přírůstek může být až 5m!

V ideálním klimatu dorůstá výšky 12-50 m. Roste na přímo nebo částečně osluněných místech v kyselé půdě deštného pralesa. Stálezelené listy dlouhé 13-20 cm jsou hladké a lesklé, oválného tvaru, zašpičatělé s vlnitými okraji, střídavé a ve většině případů dvouřadě rozložené bez palistů. Květy jsou obvykle oboupohlavní, pravidelné, jednotlivé

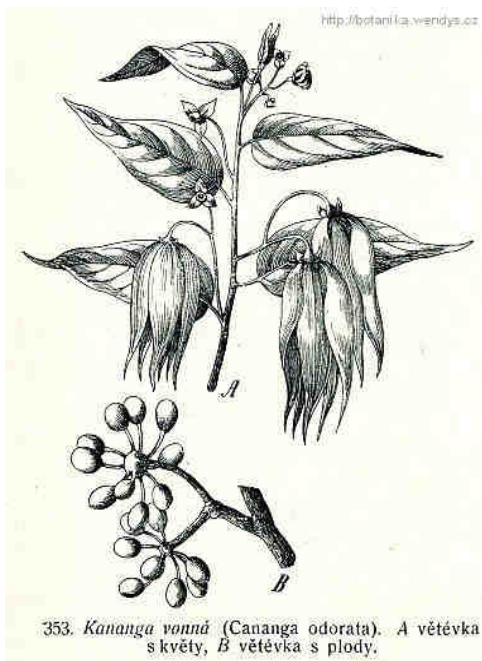
nebo ve svazečcích, svěšené na dlouhé stopce. Mají šest okvětních plátků žluté až žlutozelené barvy, výjimečně narůžovělé, ve dvou kruzích. Tyčinky vyrůstají ve velkém množství a jsou uspořádané ve spirále. Celý květ připomíná svým tvarem mořskou hvězdičku.

Cananga odorata

nádechem, aniž by šlo poznat, o kterou květinu se jedná.

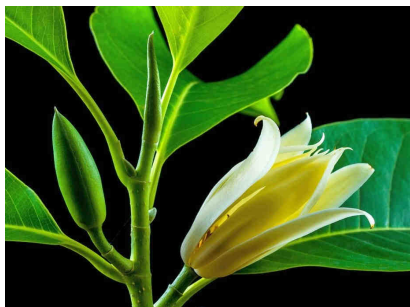
Tak například Komorské ostrovy, ležící mezi Madagaskarem a východním pobřežím Afriky, využívají pěstování kanangy k zvýšení její ekonomiky. Tento

malý stát produkuje z květu kanangy 30-40 tun esenciálního oleje ročně, především na ostrově Nzwani nebo Mahoré, kde se nachází na 350 destiláren. Třicetilitrový kanistr oleje stojí několik tisíc eur a je tak zdrojem cenných deviz. „Je to náš poklad“ říká pan Gérard, který dohlíží na plantáž Humblot, nazvanou podle francouzského přírodovědce Leóna Humblota, který v 19.století pátral na Komorech po orchidejích. V letech 2013 a 14 přinesl ylang-ylang Komorám 1,5 milionu eur (41,1 mil.Kč). Právě Komorské ostrovy jsou jeho největším producentem na světě. Šéf výzkumu francouzské luxusní firmy Chanel Christopher Sheldrake říká: “Naše firma Chanel je pro Komory významným klientem. Parfém Chanel č.5 obsahuje velké množství kanangy vonné, až 10%. Je to jeho velmi významná složka a úžasný produkt. Jestliže se pokusím popsat její vůni, je to silná jasmínová s téměř ovocným nádechem, chutí hrušky a kokosového ořechu. Při odpařování se v něm mísí karafiát s hřebíčkem.“

Tolik odborník zjevně na slovo vzatý.

Komorské plantáže stromů kanangy jsou na Komorech již víc než stoleté. Agronomové a úřady ale už několik let bijí na poplach, neboť ylang-ylang je podle nich ohrožen. Přes velký ekonomický význam oleje z kanangy vonné kupodivu neexistuje žádný program na zlepšení rostliny. Experti rovněž vyzývají úřady, aby reagovaly na prudký úbytek lesních porostů (za posledních 20 let to je až 25%).

Michelia champaca

Ten je způsoben tím, že se k destilaci oleje kvůli chybějící elektrině používá dřevo.

V plné sezoně sběrači květů na plantážích sklídí 25-40 kg květů na osobu denně. Práce je placena bídně, sběrač si měsíčně vydělá max. 50 euro.

Plodem kanangy vonné jsou černé dužnaté nepukavé bobule, kterými se živí mnoho druhů ptáků, např. několik druhů vzácných holubů.

Esenciální olej z květů kanangy se využívá kromě parfémů také v aromaterapii.

Snižuje krevní tlak, povzbuzuje náladu, zlepšuje pleť a vlasy a snižuje stres. Některé studie prokázaly i efektivnost při zvyšování pozornosti.

Kananga vonná se ve své domovině pěstuje také jako okrasný strom. U nás ji lze pěstovat jako pokojovou rostlinu a můžete si ji sami vypěstovat ze semene. Semena prodává internetová firma www.osiva-semena.cz.

Ze Sundských ostrovů, převážně z Javy, se dováží do Evropy podobná, ale nejméně 6x levnější silice kanangová, která však pochází z květů příbuzného stromu michelie kopinaté (*Michelia champaca*).

Za věcnou správnost příspěvku ručí autor a redakční rada si vyhrazuje příspěvků krátiť, stylisticky upravit a po dohodě s autorem eventuelně i doplnit.

Uzávěrka Zpravodaje č.141 je 1.3.2018.